

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

В статье раскрыто понятие «интерактивные методы», предложены активные формы развития профессиональной компетентности учителей художественно-эстетических дисциплин, правила и порядок проведения дискуссии и мозгового штурма.

In article the concept «interactive methods of training» is opened, active forms of development of professional competence of teachers artly – aesthetic disciplines, rules and an order of carrying out of discussion and brain storm are offered.

Розробці методів, прийомів та засобів організації навчальної діяльності присвячені дослідження російських науковців Ш. Амонашвілі, О. Анісімова, В. Давидова, Ю. Арутюнова, українських – А. Панченкова, О. Пометун, Т. Ремех, Т. Сорочан. Умовно всі форми та методи поділяються на *евристичні* (творчі, непрограмовані, що ведуть до нових шляхів) та *програмовані* (алгоритмічні, що виконуються за програмою). Для програмованих форм та методів розробляється алгоритм чи правила, а для творчих – науково-обґрунтована модель. Традиційні форми навчання (лекції, семінари, практичні заняття, тренінги) забезпечують накопичення кількості знань та умінь. Вони використовуються у педагогічній практиці там, де метою навчального процесу є підвищення рівня знань, умінь і навичок. Основною проблемою педагогічної діяльності в такій ситуації є створення мотивації для тих, хто сам отримує знання. Проти їх бажання педагог не може передати їм знання.

Відомо, що людина, як правило, під час читання засвоює 10% інформації; ту інформацію, яку вона чує чи бачить або чує та бачить одночасно, вона засвоює на 30%; коли бере активну участь в обговоренні питань, рівень засвоєння інформації збільшується до 50%; під час навчання через практику рівень засвоєння зростає приблизно до 75%; найвищий рівень засвоєння інформації (близько 90%) спостерігається тоді, коли люди одразу застосовують набуті знання в реальному житті або виконують роль того, хто навчає. Аби досягнути максимального ефекту у навчанні, потрібно запровадити навчання через дії тих, хто навчається. Традиційне навчання тримається, як правило, на лекційній формі навчання, де викладач під час проведення таких занять більш активний, тому саме вчитель навчається більше, ніж той, кого він навчає. Тобто, хто активний, той і навчається. Отже, для того, щоб підвищити ефективність навчання, потрібно активізувати роботу того, хто навчається [6, 83-84].

Саме тому останнім часом стають актуальними нові форми навчання, які забезпечують посилення ролі мислення та розвиток мотивації тих, хто

навчається. Такі форми використовуються у межах як трансляційної, так і неklasичної педагогіки. Ю. Арутюнов до неімітаційних активних методів навчання відносить: проблемне навчання, лабораторну роботу, практичне заняття, евристичні лекції, семінари, тематичні дискусії, курсові роботи, програмоване навчання, дипломне проектування, науково-практичну конференцію, стажування без виконання ролей; до імітаційних: неігрові (аналіз конкретних ситуацій (АКС), імітаційні вправи, дія за інструкцією, розбір документації) та ігрові (ділова гра, розігрування ролей, ігрове проектування, стажування з виконанням ролей) [2, 51].

До активних методів навчання О. Анісімов додає і найновіші форми навчання – інноваційні ігри, організаційно-діяльнісні ігри (ОДІ), організаційно-розумові ігри (ОРІ), що забезпечують формування інтелектуальної культури та культури саморозвитку. Л. Масол у своїй андрагогічній моделі підготовки вчителів до впровадження предметно-інтегративної моделі загальної мистецької освіти, спрямованої на поліхудожнє виховання учнів, рекомендує такі форми навчання, взаємонавчання та самонавчання як семінари, тренінги, індивідуальні консультації, майстер-класи, дистанційне навчання. Остання форма передбачає використання відео-семінарів та конференцій в режимі он-лайн, індивідуальних консультацій для методистів і вчителів-експериментаторів через Інтернет. До найновіших методів навчання Т. Сорочан відносить модерування (діяльність, спрямована на розкриття потенційних можливостей фахівця) та консультування (особливим чином організована взаємодія між консультантом та клієнтом, спрямована на розв'язання проблем і внесення позитивних змін у діяльність певного спеціаліста) [4, 5].

Метод навчання (за І. Лернером) – це система послідовних взаємопов'язаних дій вчителя та учня, які забезпечують зміст освіти: «Будь який метод навчання являє собою систему цілеспрямованих дій вчителя, які організують пізнавальну та практичну діяльність того, хто навчається, та забезпечує засвоєння ним змісту освіти і тим самим досягнення мети навчання» [1, 187]. Дидактична мета навчання вчителів мистецьких дисциплін у системі післядипломної освіти – вдосконалення фахової майстерності педагогів шляхом розвитку актуальних та інноваційних професійних компетентностей та застосування їх у реальній педагогічній практиці.

З перших років існування системи підвищення кваліфікації відомі колективні та індивідуальні форми роботи – такі, як лекція, дискусія, практикум на базі школи, докурсові та післякурсові завдання тощо. У процесі її розвитку стали використовуватися активні форми навчання: проблемні лекції, різні форми семінарів, моделювання, аналіз педагогічних ситуацій, рольові та ділові ігри та ін. Їх використання допомагає досягти більш ефективного результату творчо-пізнавальної діяльності спеціалістів у процесі підвищення кваліфікації, розвинути системне мислення, оволодіти методами «імпровізаційного» моделювання тощо. Передовий досвід зарубіжних педагогів, багаточисельні дослідження та публікації українських науковців

підтверджують, що існуючу імперативну педагогіку (передавання взірців діяльності у вигляді набору «інструментів» – знань, умінь та навичок) повинна замінити педагогіка співробітництва та розвитку, в основі якої лежить розуміння того, що навчання – це засіб розвитку індивідуальних якостей людини за допомогою знань, умінь та навичок. Така педагогіка кардинально змінює технологію навчання. Вона пробуджує пізнавальну активність, сприяє становленню самостійності у мисленні та діяльності. А це, у свою чергу, потребує такої технології, під час якої навчальні заняття супроводжуються, підтримуються засобами, які активізують самостійну пізнавальну діяльність того, хто навчається. Активні методи навчання стають своєрідним «полігоном», на якому вчитель може відпрацьовувати професійні навички в умовах, наближених до реальних. Детальний аналіз помилок, який проводиться під час підведення підсумків, знижує вірогідність їх повторення у реальній дійсності. До активних методів навчання А. Морозов відносить: метод програмованого навчання; метод проблемного навчання; метод інтерактивного (комунікативного) навчання.

Активна модель навчання – застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність тих, хто навчається. Активні методи навчання – це методи, в яких створені умови для виявлення активності суб'єктів спільної навчальної діяльності. Це, з одного боку, методи педагогічної дії, а з іншого – компоненти змісту освіти, оскільки через них передається діяльність, яка не передається вербальним шляхом. Тільки через активні методи навчання можна спроектувати освітню ситуацію, в якій проявляється діяльнісний зміст освіти [2, 59].

Термін «інтерактив» – англійський, перекладається як «inter» – взаємний і «akt» – діяти, тобто здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання В. Химинець розуміє як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен, хто навчається, відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Інтерактивна технологія навчання – це така організація навчального процесу, коли той, хто вчиться, обов'язково бере участь у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників, процесі навчального пізнання [5, 256-257].

Функція викладачів та методистів, які працюють з дорослими, змінюється, на думку О. Просіної, від передачі знань до фасилітації (від латин. *facilis* – легкий, англ. – *facilitator* – полегшувати, допомагати). Процес навчання у системі післядипломної освіти повинен бути спрямований на те, щоб допомогти дорослому на шляху саморозвитку та самореалізації, для цього доцільно впроваджувати форму консультування, яка передбачає індивідуальний спосіб роботи з дорослими та базується на партнерських засадах. Науковець, розглядаючи використання інтерактивних технологій у підготовці вчителів мистецьких дисциплін, зазначає, що ця категорія вчителів особливо потребує від методистів та викладачів творчих форм роботи, нових дієвих підходів, оскільки неможливо розкрити сучасні

інноваційні підходи до викладання інтегрованих мистецьких курсів і при цьому використовувати монологічні методи навчання [3, 72].

До методів інтерактивного навчання відносяться: евристична бесіда; дискусія; «мозковий штурм»; «круглий стіл»; ділова гра; тренінг. Детально зупинимося на методах дискусії та «мозкового штурму».

Метод дискусії. «Дискусія» – слово латинського походження, що означає дослідження, колективне обговорення спірного питання, обмін думками, ідеями між кількома учасниками. Традиційно дискусія розглядається як критичний діалог, вільне обговорення проблем. Призначення дискусії – пошук істини шляхом співставлення та зіткнення різних точок зору. Крім того, дискусія є засобом поєднання теорії з практикою, методом формування інтегральних знань та навичок творчого мислення, інструментом відшліфовки ідей та вироблення переконань. Тема дискусії визначається її метою, ступенем підготовленості учасників до обговорення тієї чи іншої проблеми. Ця тема має бути актуальною. Для реалізації дискусії необхідно розділити тему у вигляді конкретних питань, які охоплюють поставлену проблему. Питання концентрують увагу учасників дискусії на пріоритетних позиціях, викликають роздуми та обмін думками. Правила дискусії: уважно слухайте опонента до кінця, не перебивайте його і не заважайте йому своєю емоційною реакцією; намагайтеся зрозуміти логіку опонента, поставивши себе на його місце, подивіться на речі його очима, налаштуйтеся «на хвилю» його переживань; записуйте свої уявлення щодо позиції опонента, щоб не допустити приблизного чи невірної їх розуміння; вірно виражайте свої думки; переконуйте, а не нав'язуйте свою думку; у випадку помилки визнайте свою неправоту, відмовляйтеся від невірних поглядів без образ та амбіцій.

Стадії проведення дискусій

Зав'язка. Існує декілька варіантів початку дискусії: вступне слово про важливість теми; наведення цікавих, неочікуваних, парадоксальних фактів, живих та зрозумілих прикладів, здатних зацікавити аудиторію, викликати суперечку; наведення різних поглядів, виявлення «за» чи «проти», відкрите запрошення до роздумів.

Кульмінація. На цій стадії повинна проявитися у повній мірі майстерність ведучого дискусії. Для того, щоб розвивати її у межах задуманого, ведучий повинен: зіштовхувати думки, знаходити протиріччя у висловлюваннях, слідкувати, щоб виступаючі не відходили від обраної теми. Результатом цієї роботи повинна стати підготовка учасників до свідомого вибору позиції, формування особистого переконання.

Фінал. На цій стадії бажано знайти рішення проблеми та зупинитися на певному висновку. Але бувають випадки, коли учасники дискусії втомилися говорити. У такій ситуації ведучий повинен проаналізувати хибні висловлювання, відповісти на репліки, сформулювати висновок та підвести підсумок.

Ведення дискусії можна провести методом «Дзига спілкування» (американський варіант дискусії). Група учасників ділиться на чотири команди: новатори, оптимісти, песимісти, реалісти.

Хід дискусії: визначення проблеми дискусії; формулювання мети дискусії; генерування ідей у командах; загально-групова дискусія, вироблення загального рішення.

Команди по черзі виконують ролі новаторів, оптимістів, песимістів, реалістів. Після першого кола новатори займають місце оптимістів, оптимісти – песимістів, песимісти – реалістів, реалісти – новаторів. Таким чином, кожна команда по чергово виконує усі ролі. На столах можна помістити таблички з вказуванням ролей. Метод ефективний завдяки саме зміні ролей, яка ставить усіх учасників дискусії у рівні умови і тому знімає конфліктні емоційні прояви.

Метод «*мозкового штурму*» (брейнстормінг) використовується, коли за короткий час потрібно згенерувати багато ідей на основі швидкого підвищення творчої активності учасників навчального процесу. Порядок дій під час проведення «мозкового штурму»: обрання теми, актуальної для учасників; поділ учасників на групи, одна з яких пропонує ідеї, а інша – їх опановує (можливе і колективне пропонування, і опанування); запис питань, які потрібно обговорити, щоб прийняти певне рішення; внесення ідей, що записуються на дошці; глибокий аналіз і оцінка ідей, з яких обираються найбільш ефективні.

Правила проведення «мозкового штурму»

1. Під час висування ідей не пропускати жодної і не обговорювати ідеї під час висування, тому що учасники більшу увагу зосередять на їх захисті, а не на висуванні.

2. Заохочувати до висловлювання якомога більше учасників. Варто заохочувати навіть «фантастичні» ідеї, оскільки на перший погляд суперечливі та нереальні ідеї потім виявляються найбільш цінними.

3. Стимулювати кількість ідей від одного учасника (кількість ідей може породити їх якість).

4. Спонукаати всіх учасників розвивати або зміцнювати ідеї інших.

5. Дотримуватися наступних принципів:

а) Кажіть усе, що прийде у Вашу голову!

б) Не обговорюйте і не критикуйте висловлювань інших!

в) Не повторюйте раніше висунутих ідей!

г) Розширення запропонованої ідеї заохочується! [5, 254-255].

Наведемо приклад проведення «мозкового штурму» – «Модель сучасного вчителя мистецьких дисциплін».

Мета: отримання банку ідей, пов'язаних з визначенням завдань професійної педагогічної діяльності вчителя мистецьких дисциплін у сучасних соціокультурних умовах; створення умов для взаємонавчання членів колективу, самоаналізу та самооцінки на основі порівняння з іншими.

Завдання: методом «мозкового штурму» зібрати банк ідей, необхідних для встановлення зв'язків та відносин у процесах формулювання запиту

школи; проектування навчально-виховного процесу у сучасній школі; визначення вимог до компетентності педагога мистецьких дисциплін у сучасних умовах; діагностика рівня готовності вчителів мистецьких дисциплін до оновлення власної педагогічної діяльності.

Підготовчий етап: оголошення про те, що під час «мозкового штурму» «Модель сучасного вчителя мистецьких дисциплін» буде можливим вільне висловлювання позицій членів групи про місце та ролі, задачі педагога, який викладає мистецькі дисципліни, у сучасних умовах; підготовка аудиторії.

Для штурму необхідно створити місця для малого кола (для спікерів) і для великого кола (для радників).

Для штурму необхідно мати: магнітофон, папір, кольорові олівці, дзвіночок.

Хід штурму

1. Розподіл ролей: аналітики (А); візуалісти (наглядачі, В); учасники штурму (кількість – кратна трьом: 2 радники; 1 спікер); оператор аудіо-відеозапису; ведучий.

2. Оголошення завдань, пов'язаних з проблемою гри.

3. Вільне висловлювання:

Який освітній запит школі формує сучасна ситуація?

1. Яким бачать батьки свою дитину, яка закінчила школу?

2. Яка людина стає успішною у ринкових умовах?

3. Чого чекають діти від школи?

4. Які вимоги держави до сучасної школи?

Яким повинен бути навчально-виховний процес у школі?

1. Яка мета навчально – виховного процесу?

2. Яким має бути зміст мистецької освіти у рамках школи?

3. Як повинні змінитися технології навчально-виховного процесу?

Яке місце та роль вчителя мистецьких дисциплін, його завдання у сучасних умовах?

1. Які вимоги до загальнокультурної підготовки?

2. Які вимоги до загально - педагогічної підготовки?

3. Які вимоги до спеціальної підготовки педагога (предметної, методичної)?

Заключне слово

Зібраний масив ідей представляє наше бачення проблеми професійної компетентності сучасного педагога. Аналітична група та група наглядачів роблять аналітичний запис для проектної групи, яка підготує доповідь. Візуалісти можуть випустити стінну газету за підсумками спостережень, проведених ними під час вільного висловлювання думок.

Запропоновані активні форми навчання, які доречно провести за матеріалами попередніх лекцій, допоможуть слухачам закріпити отримані знання, виробити уміння висловлювати свою думку та цінувати думку інших учасників.

Література

1. Дидактика средней школы / Науч. ред. М.Н. Скаткина. – М.: Просвещение, 1982. – 319 с.
2. Жук А.И. Активные методы обучения в системе повышения квалификации педагогов: учеб.-метод. пособие / А.И. Жук, Н.Н. Кошель. – 2-е изд. – Мн.: Аверсэв, 2004. – 336 с.
3. Просіна О.В. Використання інтерактивних технологій у процесі підготовки вчителя до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін // Освіта на Луганщині. – 2007. – № 1. – С. 70-73.
4. Сорочан Т.М. Андрагогічні засади розвитку професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів / Т.М. Сорочан // Шлях освіти. – 2004. – № 4. – С. 2-6.
5. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність / В.В. Хиимнець. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. – 364 с.
6. Як стати майстерним педагогом: навчально-методичний посібник / Кол. автор.: Ковальчук В.І., Сергеева Л.М. та ін.; за заг. ред. Л.І. Даниленко. – К.: ТОВ «Етіс плюс», 2007. – 184 с.